

SŁOWO WSTĘPNE

Szósty numer humanistycznych „Zeszytów Naukowych Towarzystwa Doktorantów UJ”, jaki mamy przyjemność oddać w Państwa ręce, zdominowała tym razem tematyka filologiczna. Rzadko dotąd literatura przyćmiewała filozofię w naszym piśmie. Być może w utracie supremacji przez filozofię i wzroście roli filologii odbija się – w niewielkiej co prawda skali – przemieszczenie punktu ciężkości we współczesnej humanistyce. Tej walce przypatrujemy się uważnie. Tak czy inaczej, nie sprzeciwiając się tej nieubłaganej dziejowej katastrofie, która dotknęła artykuły filozoficzne w Serii Humanistycznej, oddajemy tym razem swobodne pole literaturze. Nie popadając jednak w całkowite *Gelassenheit*, zatrzymaliśmy miejsce dla innych dyscyplin: w niniejszym tomie można przeczytać również teksty z zakresu historii sztuki oraz antropologii kulturowej.

Rozpoczynamy artykułem Elżbiety Binczyckiej na temat motywu Łazarza w poezji Anne Sexton. Autorka analizuje ów motyw jako miejsce spotkania wątków kluczowych dla poetki z kręgu *confessional poetry*: miłości, śmierci, życia i Boga. Wiersz *Jesus summons forth*, na którym koncentruje się tekst, odmalowuje wskrzeszenie Łazarza jako zwykłą czynność – Jezus zatrzymuje się nad zielonym jak gruszka Łazarzem i postanawia przywrócić go do świata żywych. Odbudowuje go kość po kości, obudowuje ciało, a na końcu sprawia, że do zmarłego – jak kropla z nieba – powraca dusza. Artykuł precyzyjnie sięga istoty poetyckich rozwiązań Sexton: skontrastowania upadłego w alegorię motywu z bezpośrednią, ironicznie opisaną praktyką wskrzeszania. Poetka, czytając biblijny tekst w intencjonalnej ślepotce na kanoniczne wykładnie, przywraca współczesnemu czytelnikowi materialną nagość opisywanej sceny. Pośród wielu wniosków, jakie wynieść można z tego artykułu, jest i ten, że wskrzeszony Łazarz nie dochodzi do głosu – jak zapewne wszyscy ci zmarli, których niczym teatralne rekwizyty przywracamy do życia.

W dalszej części numeru czynimy krótki wypad w stronę filozofii. Tekst Rafała Mazura dostarcza podstawowych informacji na temat pojmowania sztuki w klasycznym daoizmie. Jest ono istotnie różne od tego, jakie wypracowała

kultura zachodnia. Zarówno daoizm, jak i częściowo pozostający pod jego wpływem konfucjanizm nadawały sztuce rolę kontynuacji praktyki filozoficznej. Dlatego też sztuka w tych kręgach nie ogranicza się do dziedzin artystycznych – takich, jakimi widziała je (przynajmniej do XX wieku) kultura europejska – lecz obejmuje wszystkie aspekty ludzkiej działalności. Jest – jak pisze autor – „strategią działania przekraczającą rzemiosło, prowadzącą ku mądrości”. Artykuł naświetla podstawową specyfikę daoistycznej sztuki w całej jej odrębności od zachodniego spojrzenia.

Pozostając w kręgu szeroko pojętej estetyki, przechodzimy następnie do artykułu Magdaleny Ludery, dotyczącego tradycji malarstwa ikonowego w późnych ikonach na ziemiach ruskich Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVII i w XVIII wieku. Ten obszerny, specjalistyczny tekst stanowi próbę kompleksowego przeglądu i przewartościowania poglądów na temat ruskiego malarstwa ikonowego. W omawianym okresie było ono poddane głębokim przeobrażeniom, wynikającym z silnej fascynacji zachodnimi wzorcami artystycznymi i równoczesnej potrzeby wierności tradycji. W artykule autorka nie tylko prezentuje wyniki badań terenowych oraz omawia szczegółowe zagadnienia tego malarstwa, ale również stara się przemyśleć na nowo kategorię tradycji – która może być nie tyle pozostawieniem przy określonym wzorcu, ile raczej samą potrzebą posiadania tradycji, choćby przetworzonej wskutek oddziaływań nowych trendów.

W dalszej części numeru powracamy do literatury. Artykuł Anety Kwiatek omawia działalność muzealniczą Izabeli Czartoryskiej, koncentrując się na wydanym przez nią *Katalogu pamiątek złożonych w Domu Gotyckim w Puławach*. Ten zbiór krótkich esejów między innymi na temat literatury i sztuki autorka poddaje szczegółowej analizie, kładąc szczególny nacisk na sposób, w jaki Czartoryska postrzegała literaturę zachodnioeuropejską. Obecne w *Katalogu* odniesienia pokazują jej doświadczenia, literackie preferencje i specyficzną postać sentymentalizmu. Pozostając w kręgu literatury, przechodzimy następnie do zupełnie innego okresu: zakopiańskiego dwudziestolecia, w którym Katarzyna Michałkiewicz odnajduje swych dwóch bohaterów, Witkacego i Gombrowicza. Artykuł zestawia sposób, w jaki obaj autorzy konstruowali w swoich utworach – *Pożegnaniu jesieni* oraz *Kosmosie* – opozycję życia pensjonatowego i wyjścia w góry. Cięcie oddzielające zamknięcie w czterech ścianach pensjonatu od przestrzeni Tatr symbolizuje wedle autorki „otwarcie się na nowe możliwości”, „oswobodzenie i ucieczkę”. W sceny zakreślone kontekstem wyprawy w góry nieuchronnie wkrada się erotyzm, który podważa od środka klisze związane z zakopiańskimi wycieczkami. Nieskończoność, tak dobrze ukryta pod pocztówkowym postrzeganiem Tatr, dochodzi tutaj do głosu, odsłaniając życie w jego ciemnych formach. Z artykułu Katarzyny Michałkiewicz wyłania się obraz powieściowych Tatr jako sceny radykalnego kuszenia, na które wystawie-

ni są bohaterowie Witkacego i Gombrowicza – kuszenia, które rozbija granice nowoczesnego podmiotu. Tatry zmieniają się w ten sposób z „młodopolskiego *sacrum*”, jak pisze autorka, w miejsce metafizycznej próby.

W dalszej części numeru czynimy krótki wypad na pole antropologii kulturowej: Jadwiga Romanowska bada perypetie pojęcia „transkulturacji”, ukutego w połowie ubiegłego wieku przez Fernanda Ortiza, a rozpropagowanego dzięki wsparciu Bronisława Malinowskiego. Transkulturacja – mówiąc w skrócie – to proces przemian określonej kultury wskutek jej kontaktów z innymi kulturami. W odróżnieniu od terminu „akulturacja” ma – zdaniem Malinowskiego – unikać etnocentrycznych obciążeń. W swoim artykule autorka śledzi losy tego neologizmu, wskazując na fakt, że został on przeszczepiony na grunt humanistyki europejskiej przez Wolfganga Welscha. Obecnie „transkulturacja” służy za wygodne pojęcie do opisu kultur w epoce globalizacji. W dalszej części tekstu znaleźć możemy uwagi na temat zastosowania wspomnianego terminu w literaturze polskiej, jak również próbę skonstruowania ramowej definicji tego pojęcia, które zapośredniczyłoby dotychczasowe rozbieżne ujęcia.

W finale niniejszego tomu artykuł Gabrieli Dudek zajmuje się analizą pojęcia perswazji w pracach polskich i rosyjskich językoznawców. Tekst ten stanowi podsumowanie prowadzonych nad perswazją badań, zestawiając wiele sformułowanych dotąd definicji tego zjawiska. Artykuł daje świadectwo rozbieżności stosowanych podejść badawczych oraz trudności w ucieraniu się konsensusu co do granic i specyfiki perswazji. Specjalistom z zakresu językoznawstwa przydatny może się okazać przegląd prac rosyjskich naukowców na ten temat, jak również obszerna bibliografia.

Tom zamykamy dwiema recenzjami: Dorota Malina analizuje nowy przekład Alicji w Krainie Czarów Elżbiety Tabakowskiej, natomiast Natalia Michna kreśli uwagi na marginesie książki Jakuba Jańskiego *Pachnieć jak ciało. Proza Jarosława Iwaszkiewicza w ujęciu écriture féminine oraz teorii gender i queer*.

Czekając na dalsze odsłony zmagania filozofii i filologii na łamach Zeszytów, mogę tylko zachęcić do lektury nowego numeru – nie tylko filolożki oraz filologów.

Redaktor prowadzący
Przemysław Tacik

